

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ

RAPORT Z MONITORINGU GMINNYCH I POWIATOWYCH STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W REGIONIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Kielce 2015r.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie.....	3
2. Uwarunkowania prawno- systemowe przy tworzeniu strategii.....	5
2.1 Dokumenty europejskie.....	7
2.2 Dokumenty krajowe.....	7
2.3 Dokumenty regionalne w obszarze polityki społecznej.....	8
3. Strategie powiatowe oraz gminne.....	9
3.1 Strategie powiatowe.....	9
3.2 Strategie gminne.....	10
4. Elementy strategii.....	10
4.1 Diagnoza.....	11
4.2 Analiza zasobów.....	12
4.3 Cele ogólne.....	13
4.4 Cele szczegółowe (operacyjne).....	13
4.5 Bariery ograniczające realizację celów.....	15
4.6 Metody realizacji celów.....	16
4.7 Dobór i przygotowanie zespołów do realizacji zaplanowanych działań.....	18
4.8 Harmonogram.....	19
4.9 Preliminiarz.....	20
4.10 Konsultacje społeczne.....	20
4.11 Monitoring.....	22
4.12 Ocena efektu końcowego (ewaluacja).....	23
4.13 Promocja.....	23
5. Gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych.....	24
6. Powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych.....	33
7. Zakończenie.....	44
8. Spis tabel i rysunków.....	46

*Przy opracowaniu *Raportu z monitoringu gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych w regionie świętokrzyskim* wykorzystano publikację pn. „Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych” dr Joanny Staręgi-Piasek.

1. WPROWADZENIE

Gminne i powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych to kluczowe instrumenty tworzenia spójności społecznej. Ustawa o pomocy społecznej – w art.16 b określa zasady opracowania tego kluczowego dokumentu samorządowego. Odpowiednio przygotowane i wdrażane strategie mają doprowadzić do rozwiązania najistotniejszych problemów społecznych na określonym terytorium - w gminie, powiecie bądź województwie. Dokumenty strategiczne w obszarze polityki społecznej tworzone są dla mieszkańców w odpowiedzi na ich problemy i potrzeby.

Termin strategii funkcjonuje w obszarze społecznym już od kilkunastu lat. Autorzy Słownika Socjologicznego (K. Olechnicki i P. Załęski) definiują go jako: „... *zaplanowany i często realizowany w praktyce sposób osiągania jakiegoś wyznaczonego celu*”, jest to także „*teoria, a także metody i techniki rozwiązywania określonych problemów badawczych*”.¹ Wagę strategii jako narzędzia rozwiązywania problemów społecznych podkreślił ustawodawca, zobowiązując w ustawie o pomocy społecznej wszystkie szczeble administracji samorządowej do opracowania takiego dokumentu.

Podstawowa definicja mówi, iż: „*Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych to usystematyzowana, długoterminowa i perspektywiczna koncepcja polityki społecznej, mająca na celu objęcie wsparciem osoby dotknięte wykluczeniem społecznym oraz stworzenie optymalnych warunków dla funkcjonowania społeczności lokalnej*”

Strategie winny planować rozwój społeczny gminy/powiatu ze szczególnym podziałem na najważniejsze obszary oraz ich poszczególne etapy realizacji. Działania strategiczne podejmowane są w kierunku zabezpieczenia potrzeb socjalnych jednostek i rodzin, uzyskiwania wyższego poziomu życia, minimalizacji skutków chorób, niepełnosprawności i starości oraz innych sytuacji losowych.

Zebrane oczekiwania co do działań w obszarach rozwiązywania problemów społecznych można przeformułować na cele strategii. Wielość i złożoność problemów społecznych, dotyczących społeczności lokalnej, wymaga spójnych i skoordynowanych działań samorządów, jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, ochrony zdrowia wraz z placówkami oświatowymi, kultury oraz organizacji

---

¹ K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Graffiti BC, Toruń 1997, s.183

pozarządowych. Odpowiednio realizowane strategie są warunkiem skutecznego prowadzenia współczesnej polityki społecznej i kreowania społecznych zmian.

Aktywna polityka społeczna stała się udziałem samorządów wszystkich szczebli. Realizacja skoordynowanej długofalowej i spójnej polityki społecznej nie powinna odbywać się bez planów działań wpisujących się w zmiany w strategii.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego w związku z realizacją funkcji analityczno – badawczej, skierował do samorządów gminnych i powiatowych z terenu województwa świętokrzyskiego ankietę dotyczącą Gminnych i Powiatowych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Analiza Gminnych i Powiatowych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych ma istotne znaczenie w kontekście realizacji działań w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2014-2020 . Ankieta składała się z 19 pytań, z czego 17 stanowiły pytania zamknięte lub półotwarte. Na 102 gminy jedna gmina nie odesłała ankiety - była to gmina Pacanów. W przypadku samorządów powiatowych odnotowano 100 % zwrot ankiet.

Raport składa się z dwóch części. Pierwsza część oparta jest na zasadach opracowywania modelowych strategii rozwiązywania problemów społecznych dr Joanny Staręgi – Piasek, twórcę i wieloletniego dyrektora Instytutu Rozwoju Służb Społecznych w Warszawie. Uwzględnia m.in uwarunkowania prawno -systemowe odnoszące się do opracowywania strategii, elementy jakie powinna zawierać strategia, metody realizacji celów, wymagania co do zespołów opracowujących strategię, metody monitoringu. W części drugiej zaprezentowane zostały wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w samorządach gminnych i powiatowych regionu świętokrzyskiego.

CZĘŚĆ PIERWSZA

2. UWARUNKOWANIA PRAWNO – SYSTEMOWE PRZY TWORZENIU STRATEGII

Obowiązek opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych wynika wprost z art. 16 ust. 1 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. z 2015r. poz. 163, z późn. zm.).

Różnorodność problemów społecznych występujących w społecznościach powoduje konieczność wzięcia pod uwagę także innych aktów prawnych, które mają istotny wpływ na konstrukcję dokumentu i rozwiązywanie zadań społecznych w przyszłości.

Każda strategia winna uwzględnić zapisy obowiązujących przepisów prawnych:

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 596 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2011 r., Nr 127, poz. 721, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego (tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tj. Dz. U. z 2007 r., Nr 70, poz. 473 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2005 r., Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r., Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011r., Nr 149, poz. 887 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych (tj. Dz. U. z 2008 r., Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 674 z późn. zm.)

- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2003 r., Nr 122, poz. 1143, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2006 r., Nr 94, poz. 651, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tj. Dz. U. z 2010 r., Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2012 r., poz. 354 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (tj. Dz. U. z 2006 r., Nr 139, poz. 992 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tj. Dz. U. z 2012 r., poz. 1228 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r., Nr 43, poz. 296, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz. U. z 2009 roku Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2001 r., Nr 71, poz. 734, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tj. Dz. U. z 2009 roku Nr 205, poz. 1585 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela (tj. Dz. U. z 2006 roku Nr 97, poz. 674 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r., Nr 157, poz. 1240 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy, o zmianie Kodeksu Cywilnego (tj. Dz. U. z 2005 roku Nr 31, poz. 266, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (tj. Dz. U. z 2010 r., Nr 33, poz. 178, z późn. zm.)

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 roku o działalności leczniczej (Dz.U. z 2011 r., Nr 112, poz. 654, z późn. zm.)

Oprócz wspomnianych aktów prawnych przy realizacji strategii może zachodzić potrzeba odwołania się również do ustaw i aktów wykonawczych z zakresu ochrony zdrowia, oświaty i edukacji publicznej, budownictwa socjalnego.

2.1 DOKUMENTY EUROPEJSKIE

Kluczowym programem społeczno - gospodarczym Unii Europejskiej jest Strategia Europa 2020. Jest ona długookresowym programem rozwoju, zastępującym przyjętą w 2000 roku Strategię Lizbońską. „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” podkreśla znaczenie współdziałania państw członkowskich na rzecz wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform, w odpowiedzi na wyzwania związane z globalizacją, starzeniem się społeczeństw oraz rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów.

Wyznaczone zostały trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

- wzrost inteligentny czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,
- wzrost zrównoważony czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,
- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Podstawowymi instrumentami realizującymi cele zawarte w strategii są Krajowe Programy Reform, opracowywane przez państwa członkowskie oraz inicjatywy przewodnie, przygotowywane przez KE, a realizowane na poziomie UE, państw członkowskich, regionalnym oraz lokalnym.

2.2 DOKUMENTY KRAJOWE

Każda nowotworzona Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych powinna być zgodna z dokumentami krajowymi takimi, jak:

- Strategia Długookresowa Kraju Polska 2030,
- Strategia Średniookresowa Kraju Polska 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,
- Krajowy Program Reform KRR,
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomani na lata 2011-2016,
- Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2011-2015,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki,
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego.

2.3 DOKUMENTY REGIONALNE

Opracowywana strategia powinna być zgodna z dokumentami regionalnymi tj. strategiami oraz innymi dokumentami aktualnie obowiązującymi w danym samorządzie. Na poziomie regionalnym w województwie świętokrzyskim obowiązują następujące dokumenty w zakresie polityki społecznej, między innymi:

- Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020, Uchwała Sejmiku Nr XVI/296/12 z dnia 26.01.2012 r.
- Świętokrzyski Program Pomocy Społecznej na lata 2012-2017, Uchwała Sejmiku Nr XXVI/480/12 z dnia 28.12.2012 r.
- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2012-2017, Uchwała Sejmiku Nr XXVI/481/12 z dnia 28.12.2012 r.
- Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2014-2020, Uchwała Sejmiku Nr XLII/746/14 z dnia 28.04.2014 r.
- Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia

w województwie świętokrzyskim do roku 2020, Uchwała Sejmiku Nr XXX/543/13 z dnia 26.04.2013 r.

- Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w regionie świętokrzyskim na lata 2014-2020, Uchwała Sejmiku Nr XLV/810/14 z dnia 21.07.2014 r.
- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2016, Uchwała Sejmiku Nr XIV/296/12 z dnia 05.12.2011 r.
- Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2013-2018, Uchwała Sejmiku Nr XXXVI/648/13 z dnia 25.10.2013 r.
- Program Współpracy Samorządu Województwa z Organizacjami Pozarządowymi, Uchwała Sejmiku Nr XLIX/49/894/14 z dnia 13.11.2014 r.
- Wojewódzki Program Poszerzania, Zróżnicowania i Unowocześniania Pomocy i Oparcia Społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy bytowej, mieszkaniowej, samopomocy środowiskowej na lata 2012-2015, Uchwała Zarządu Województwa Świętokrzyskiego Nr 1090/12 z dnia 09.05.2012 r.
- Świętokrzyski Program na Rzecz Osób Starszych do 2020 roku, Uchwała Sejmiku Nr XLVIII/854/14 z dnia 27.10.2014 r.

3. STRATEGIE POWIATOWE ORAZ GMINNE

3.1 STRATEGIE POWIATOWE

W myśl ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym do zadań powiatu należy zgodnie z art. 4 wykonywanie określonych ustawami zadań publicznych o charakterze ponadgminnym. W zakresie polityki społecznej wymienia się: edukację publiczną, promocję i ochronę zdrowia, wspieranie osób niepełnosprawnych, przeciwdziałanie bezrobociu, aktywizację lokalnego rynku pracy oraz współpracę z organizacjami pozarządowymi (co jest raczej formą niż obszarem polityki społecznej).

Strategie powiatowe koncentrują swoją uwagę na podmiotowym kryterium w określaniu celów szczegółowych. Powiat może więc definiować swoje cele operacyjne, koncentrując się na wspieraniu niektórych kategorii społecznych: osób

z niepełnosprawnościami, bezrobotnych czy uzależnionych, tak, aby nie musieli stać się klientami gminnych ośrodków pomocy społecznej, a mogli być samodzielni społecznie.

3.2 STRATEGIE GMINNE

Punktem wyjścia dla opracowania strategii gminnej jest ustawa o pomocy społecznej. O konstrukcji i charakterze strategii gminy w największym stopniu decyduje jej specyfika, wielkość, charakter, struktura i źródła dochodów mieszkańców, położenia itp. Problemem w przygotowywaniu strategii na poziomie gminnym jest często brak dostępu do danych statystycznych i innych źródeł podstawowych.

4. ELEMENTY STRATEGII

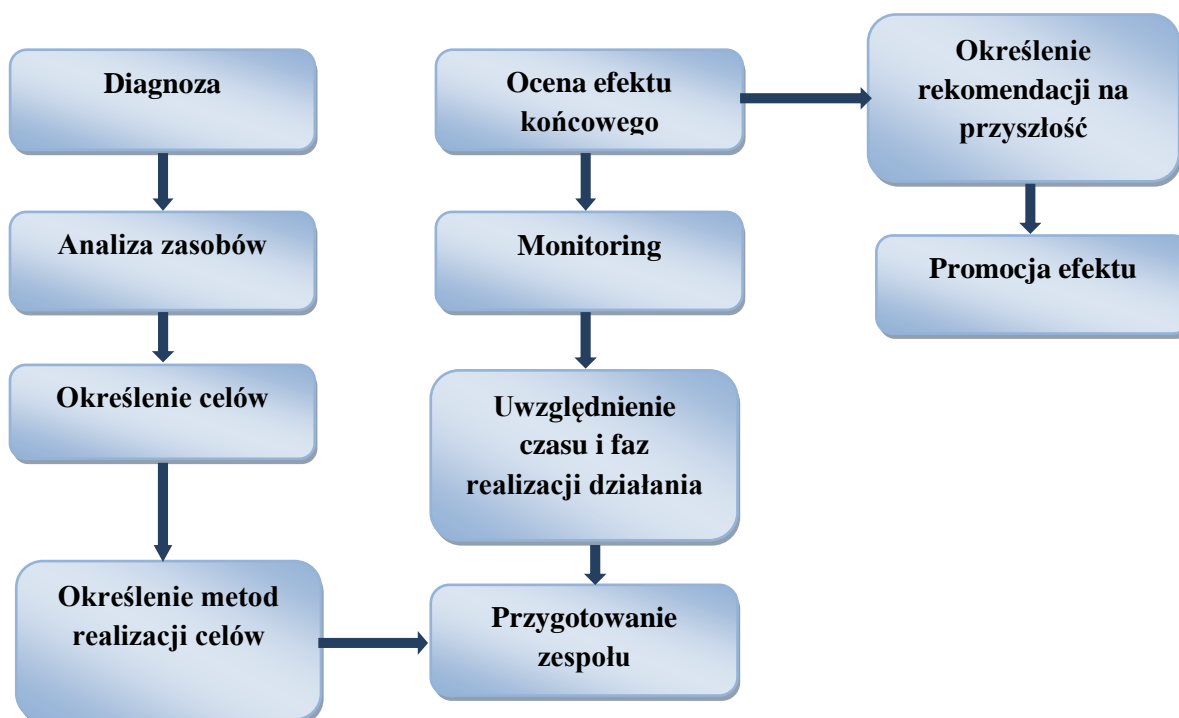
Kompleksowa i prawidłowo zbudowana strategia rozwiązywania problemów społecznych winna obejmować wszystkie obszary polityki społecznej, które mogą przyczynić się do lepszego funkcjonowania społeczności lokalnej, a w konsekwencji poprawy warunków życia mieszkańców danej jednostki administracyjnej. Aby strategia mogła odzwierciedlać oczekiwania mieszkańców koniecznym jest włączenie do prac nad dokumentem jak najszerszego grona ich przedstawicieli, a także reprezentantów wszystkich instytucji społecznych funkcjonujących w samorządzie.

Strategie w szczególności:

- Definiują problemy,
- Wyznaczają priorytety,
- Wskazują na dostępne metody przy ich rozwiązywaniu.

Opracowanie strategii jest wieloetapowym procesem. Etapy zwykle następują jeden po drugim. Szczegóły przedstawia załączony schemat:

Rysunek 1. Etapy opracowywania strategii

Źródło: J. Staręga- Piasek *Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych*, Warszawa 2013

4.1 DIAGNOZA

Diagnoza społeczna powinna dać odpowiedź na pytania dotyczące jakości życia mieszkańców, ich problemów, ich niezaspokojonych potrzeb lecz również w strategii powinna być zawarta prognoza przyszłych zdarzeń i zjawisk. Na podstawie tej diagnozy i prognoz można wyznaczyć pewien stan do którego mamy dążyć poprzez realizowanie strategii. Programowanie więc polega na zaplanowaniu działań zmierzających do realizacji wyznaczonych celów. Określenie celów czyli wybranych priorytetów odpowiadających wyzwaniom w krótszej i dłuższej perspektywie czasowej jest niezwykle trudne, z uwagi na ograniczone środki finansowe, nie wystarczające do tego, by zaspokoić wszystkie potrzeby.

Opracowanie diagnozy wymaga²:

- danych statystycznych pochodzących z wiarygodnych źródeł, a więc pozwalających na ich analizę i wyciągnięcie wniosków oraz formułowanie celów szczegółowych,

---

² Staręga-Piasek J. *Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych*, Warszawa 2013, s. 33

- rozkładu tych danych w czasie, aby zaobserwować tendencje danego zjawiska czyli układ dynamiczny, a nie statyczny; analiza jedynie rozkładu statycznego może bowiem prowadzić do niewłaściwego wniosku.

Diagnoza warunków życia powinna zawierać³:

- strukturę demograficzną społeczności lokalnej,
- sytuacje i tendencje gospodarcze,
- sytuacje i tendencje na lokalnym rynku pracy,
- sytuację mieszkaniową i infrastrukturę,
- sytuację edukacyjną,
- opis stanu opieki zdrowotnej,
- charakterystykę życia kulturalnego,
- stan bezpieczeństwa,
- zasoby transportowe i komunikacyjne,
- charakterystykę grup społecznie wrażliwych,
- stan i możliwości pomocy społecznej.

Scharakteryzowanie każdej z wymienionych sfer życia, powinno być zakończone dwoma rodzajami wniosków mających charakter oceniający (ukazujących tendencje pozytywne i negatywne oraz wzrostowe i spadkowe).

4.2 ANALIZA ZASOBÓW

W procesie tworzenia gminnych, powiatowych czy wojewódzkich strategii, niezwykle istotne jest określenie zasobów i muszą mieć one wpływ na wybór oraz określenie celów szczegółowych.

Wyróżniamy zasoby⁴:

- Materialne (infrastruktura),
- Finansowe (środki finansowe),
- Psychiczne (siła i determinacja realizatorów, wsparcie decydentów),
- Społeczne (aprobata wąskiego i szerokiego środowiska).

---

³ Staręga-Piasek J. Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych, Warszawa 2013, s. 34

⁴ Ibidem, s.40

W procesie tworzenia, monitoringu oraz aktualizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych niezwykle użytecznym narzędziem jest opracowywana corocznie przez samorzady gminny i powiatowe **ocena zasobów pomocy społecznej**. Zadanie to od 2013 roku realizowane jest według jednolitego narzędzia wypracowanego w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”.

4.3 CELE OGÓLNE

Cel ogólny strategii musi być osiągnięty przez mobilizację różnego typu działań rozłożonych w czasie i rozpisanych na różnych realizatorów. Ma doprowadzić do zamierzonych, korzystnych zmian.

Cel ogólny powinien być⁵:

- Długofalowy,
- Jeden,
- Główny,
- Nadrzędny,
- Powinien stanowić element ładu społecznego.

4.4 CELE SZCZEGÓŁOWE (OPERACYJNE)

Prawidłowe sformułowanie celów szczegółowych, zależy od wstępnej diagnozy problemów lokalnych i analizy struktury społecznej, a także od celu głównego. Opracowując strategię można wyróżnić niezależne od siebie kryteria tworzenia celów operacyjnych.

---

⁵ Ibidem, s.41

Rysunek 2. Kryteria określania celów szczegółowych

Źródło: J. Staręga- Piasek *Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych*, Warszawa 2013

Kryterium polityk szczegółowych - opisuje poszczególne segmenty mające wpływ na warunki życia. Zalicza się do nich m.in. politykę mieszkaniową, zdrowotną, zatrudnieniową, rodzinną czy edukacyjną.

Kryterium podmiotowe stanowią wszelkiego typu działania adresowane do poszczególnych kategorii społecznych:

- Dzieci i młodzieży,
- Ludzi niepełnosprawnych i ich rodzin,
- Ludzi starych,
- Osób bezrobotnych,
- Alkoholików i narkomanów,
- Sierot społecznych i biologicznych,
- Kobiet,
- Rodzin wielodzietnych,
- Rodzin niepełnych,
- Bezdomnych,
- Przedsiębiorców,
- Uchodźców, cudzoziemców.

Kryterium priorytetów polityki lokalnej dotyczy wyodrębnienia najważniejszych do rozwiązania problemów lokalnych, specyficznych dla danego terenu. Specyfika oraz różnice występujące pomiędzy poszczególnymi regionami, umożliwia określenie lokalnych priorytetów oraz lokalnej specyfiki.

Kryterium horyzontu czasowego - określa okres realizacji.

4.5 BARIERY OGRANICZAJĄCE REALIZACJĘ CELÓW

Przystępując do działań w ramach strategii nie rzadko spotyka się różne bariery, które utrudniają lub uniemożliwiają ich realizację. Przewidywanie możliwości napotkania takich barier i ich przełamania jest ważnym punktem przy opracowywaniu strategii.

Rysunek 3. Bariery ograniczające realizację celów

Źródło: J. Staręga- Piasek *Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych*, Warszawa 2013

Wyróżniamy następujące bariery:

- Organizacyjne – wszelkiego typu bariery, które utrudniają sprawne zarządzanie instytucją, zakłócają jej strukturę. Zaliczyć tutaj można mało wydajnych pracowników czy nadmierną biurokrację.

- Prawne – analiza bezpośrednich przepisów prawnych, ale również i tych, które pozornie nie mają związku z któryś z celów strategii. Z punktu widzenia ograniczeń działania taka analiza powinna być jednym z komponentów przy wyborze najskuteczniejszej metody.
- Finansowe- niewystarczające środki finansowe na koszty realizacji strategii. Bariery finansowe stanowią poważne utrudnienie, ale jednym ze sposobów ich przełamania (podobnie jak przy barierach organizacyjnych) jest poszukiwanie rezerw w obrębie stanu istniejącego.
- Społeczne - wszelkiego rodzaju przeszkody, pewne ograniczenia (np. zakazy, normy postępowania, zwyczaje itp.) zmniejszające dostępność i możliwość włączenia się do danej grupy społecznej osobom nie będącym jej członkami.
- Kulturowe, etyczne - są to bariery wynikające ze specyfiki lokalnej, tradycji, lokalnych wartości i wzorów zachowań. Charakteryzuje je, silne zakorzenienie w świadomości, co powoduje, iż ich naruszenie jest odbierane jako zagrożenie interesów grupy płynące z zewnątrz.

Aby osiągnąć wyznaczony cel, wymienione wyżej bariery należy niwelować bądź minimalizować. Najważniejszym sposobem usuwania przeszkód jest uświadomienie sobie ich istnienia, kolejnym ich nazwanie oraz ocena siły ich oddziaływania. Niezwykle istotne jest również, współdziałanie, wyprzedzenie pojawienia się bariery w ramach działania przygotowawczego i określenie lidera, czyli osoby odpowiedzialnej za całą taktykę opracowywania strategii (również za gromadzenie zasobów). Kolejnym ze sposobów walki z utrudnieniami na etapie tworzenia strategii jest adekwatność celu i środków do zakresu kompetencji i dostępnych im instrumentów. Analiza przyczyn pojawienia się barier i przygotowanie do ich pokonania ma wartość edukacyjną, pozwala na lepsze zrozumienie mentalności, potrzeb oraz zachowań społeczności lokalnej.

4.6 METODY REALIZACJI CELÓW

Określenie celów ogólnych długookresowych, celów szczegółowych oraz diagnozy to działania przygotowawcze do najistotniejszej fazy. Jest nią wybór metody realizacji celów. Jednym z zasadniczych problemów przy doborze właściwych metod jest wyeliminowanie

tych, które mogłyby spowodować niezamierzone, negatywne skutki zmniejszające bądź niwelujące szansę osiągnięcia zamierzonych efektów.

Tabela 1. Metody realizacji celów

METODY REALIZACJI CELÓW	
Metody aktywizujące	włączają osoby z tzw. kategorii ryzyka w zmianę ich trudnej sytuacji
Metody integrujące	wzmacniają lokalne więzi społeczne w czasie wspólnych działań czy to na rzecz osób z grup ryzyka, czy też na rzecz dobrych praktyk
Metody profilaktyczne	minimalizują przyczyny generujące trudne sytuacje życiowe
Metody weryfikujące	wskazują związki między teorią a praktyką, a tym samym utopijność bądź realność przyjętych teorii (założeń)
Metody wykluczające	izolują określone osoby (rodziny) od środowiska lokalnego
Metody niwelujące	rozwiązują problemy, zjawiska lub niepożądane sytuacje

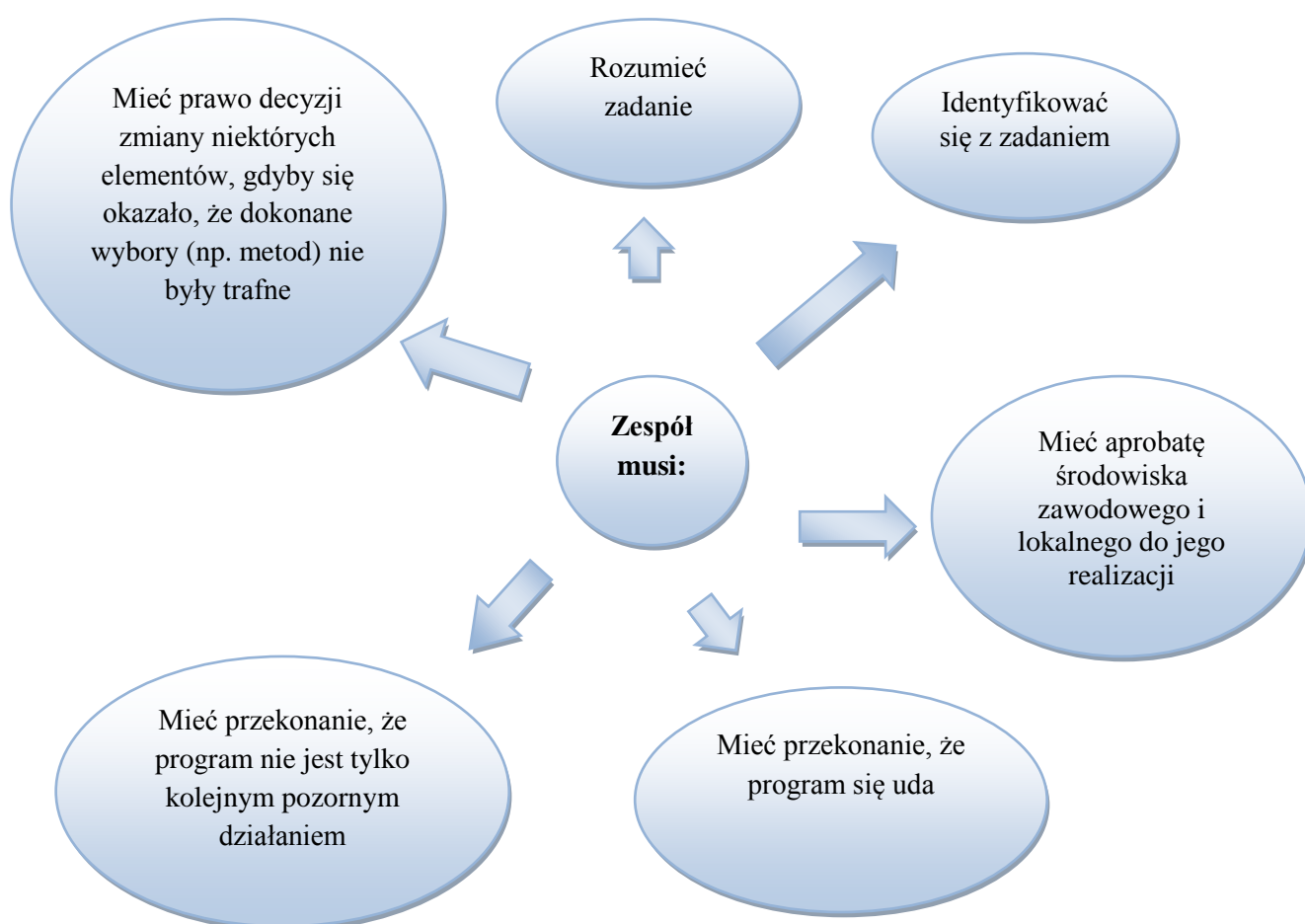
Źródło: J. Starega- Piasek *Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych*, Warszawa 2013

Niezależnie od doboru metody realizacji celu, należy określić wskaźniki rezultatów zarówno w wymiarze jakościowym, jak i ilościowym. Za ich pomocą można dokonać oceny realizacji zamierzonych celów na poszczególnych etapach realizacji strategii. Wskaźniki do monitorowania realizacji strategii powinny być konstruowane do poszczególnych celów i rezultatów. Przy każdym wskaźniku, należy określić czy ma się on zmienić, a jeśli tak, to o jaką wartość i w którym kierunku. Dopiero tak określony wskaźnik będzie nam rzeczywiście wskazywał czy zaplanowany cel został osiągnięty.

4.7 DOBÓR I PRZYGOTOWANIE ZESPOŁÓW DO REALIZACJI ZAPLANOWANYCH DZIAŁAŃ

Zespoły zadaniowe tworzą reprezentanci kluczowych obszarów strategicznych, zaangażowani w opracowanie diagnozy i części kierunkowej przygotowywanej strategii. Zespół przygotowuje cele operacyjne oraz metody ich realizacji.

Rysunek 4. Wymagane kwalifikacje Zespołów tworzących strategię.

Źródło: J. Staręga- Piasek *Metodologia strategicznego rozwiązywania problemów społecznych*, Warszawa 2013

Ustalenie, które instytucje, organizacje i osoby będą bezpośrednio zaangażowane i odpowiedzialne za wykonanie zadania strategicznego jest bardzo ważnym etapem konstruowania strategii. Zazwyczaj w pracach zespołu uczestniczą⁶:

- osoby reprezentujące instytucje polityki społecznej, w tym i pomocy społecznej na danym terenie (np. urząd pracy, wydział ds. mieszkań komunalnych, centra integracji społecznej, środowiskowe domy samopomocy, domy pomocy społecznej, placówki opiekuńcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze, poradnie rodzinne i poradnie psychologiczno-pedagogiczne),
- osoby reprezentujące instytucje spoza kręgu instytucji polityki społecznej, które mają wpływ na daną dziedzinę, np.: policja w zwiększaniu bezpieczeństwa w gminie oraz w rozwiązywaniu problemów młodzieży zagrożonej wykluczeniem; żłobki, przedszkola, szkoły w zakresie zapobiegania i zauważania problemów rodzinnych (np. przemocy domowej), domy kultury i inne instytucje kulturalne oraz sportowe w zakresie organizowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, prywatni przedsiębiorcy w zakresie przeciwdziałaniu bezrobociu itp.,
- organizacje pozarządowe,
- podmioty ekonomii społecznej,
- przedstawiciele administracji samorządowej.

4.8 HARMONOGRAM

Harmonogram służy rozłożeniu działań w czasie. Jest praktycznym przełożeniem celów ogólnych i szczegółowych na praktykę. Daje możliwość określenia poszczególnych etapów bez względu na cele, które mają być realizowane. Ustalenie harmonogramu jest związane z decyzjami: co i kiedy ma być uzyskane. Uwzględnia on zazwyczaj preferencje partnerów oraz możliwe do pojawienia się bariery.

---

⁶ Ibidem, s. 53

4.9 PRELIMINIARZ

Nieodłączną częścią strategii powinien być preliminarz czyli plan finansowy. Zawiera informacje na temat wysokości środków na poszczególne zadania w kolejnych latach, a także przewidywane źródła finansowania.

Strategie mogą być finansowane z następujących środków⁷:

- budżet centralny i samorządowy
- środki: Unia Europejska, fundusze strukturalne, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz rozwoju Regionalnego inne programy, organizacje międzynarodowe, współpraca bilateralna,

Ustalenie prawidłowego planu finansowego w strategii jest niezwykle istotne, gdyż precyzyjne określenie zadań służących realizacji zaplanowanych celów powoduje łatwiejsze oszacowanie kosztów poszczególnych zadań, które do tej pory były wykonywane. Zadania które nie były realizowane można oszacować na podstawie realizacji podobnych lub sumowaniu poszczególnych kosztów składających się na realizację danego działania.

4.10 KONSULTACJE SPOŁECZNE

Konsultacje społeczne mają wpływ zarówno na jakość strategii, jak i na powodzenie jej realizacji, której sprzyja akceptacja programu przez podmioty do których jest on adresowany. Z drugiej jednak strony, zbyt rozbudowane konsultacje społeczne mogą wydłużać i komplikować proces tworzenia programu strategicznego. Istnieje też ryzyko osłabienia spójności merytorycznej programu na skutek uwzględnienia w jego treści nadmiernej liczby niekiedy wewnętrznie sprzecznych postulatów społecznych. Dlatego dobrym rozwiązaniem jest stosowana w procesie opracowywania programów strategicznych tzw. metoda ekspercko-partnerska w której wykorzystywana jest zarówno wiedza i warsztat badawczy ekspertów, jak i szerokie uczestnictwo społeczne. Na ekspertach jednak spoczywa

---

⁷ Ibidem, s. 54

ostatecznie obowiązek zapewnienia poprawności metodologicznej i spójności merytorycznej programu.

Ostatecznym celem konsultacji społecznych jest nawiązanie dialogu pomiędzy mieszkańcami a władzami samorządowymi, które proponują pewne rozwiązania, a także podjęcie takich decyzji, które nie będą antagonizowały społeczności. Proces konsultacji powinien być starannie przygotowany, co oznacza określenie jego celu i podmiotu, np. „udział mieszkańców w wyborze najbardziej pilnych problemów społecznych” lub „udział mieszkańców w opracowaniu strategii przeciwdziałania problemom dzieci i młodzieży”. Od postawienia celu zależy zasięg komunikacji, grupy docelowe, metoda, narzędzia, czas trwania konsultacji. W konsultacjach społecznych dotyczących rozwiązywania problemów społecznych nie można zapomnieć o grupach, których te problemy bezpośrednio dotyczą, a są to grupy często pomijane np. bezdomni, osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, wymagające stałej opieki w domu, młodzież, która nie ukończyła szkoły w ramach powszechnego obowiązku szkolnego itd.

Wyróżniamy następujące metody konsultacji społecznych⁸:

- Publiczne wezwanie do zgłaszania opinii,
- Publiczne spotkania z mieszkańcami,
- Wysłuchanie publiczne,
- Jakościowe metody badania opinii (np. zogniskowane wywiady grupowe, indywidualne wywiady pogłębione),
- Konsultacje eksperckie,
- Sondaż deliberacyjny,
- Prace zespołowe: warsztaty obywatelskie i konferencje,
- Ilościowe badania reprezentacyjne i konferencje,
- Ilościowe badania reprezentacyjne lub badania pełne (referendum).

Odpowiednie przygotowanie oraz przeprowadzenie procesu konsultacji z poinformowaniem o jego wynikach, zwiększy zaangażowanie społeczne, wynikiem czego będzie większa frekwencja i aktywność w kolejnych konsultacjach.

---

⁸ Ibidem, s. 55

4.11 MONITORING

Monitoring to bieżąca weryfikacja wdrażanych działań pod względem zgodności z celami, harmonogramami itp. Daje możliwość realizacji zaplanowanych działań w określonym czasie i w odpowiedni sposób. Jest on przeprowadzany na bieżąco i jest stałym elementem zarządzania działaniem. Zrealizowany w sposób poprawny daje możliwość dostrzeżenia i wyeliminowania nieprawidłowości oraz wprowadzenia odpowiednich korekt.

Monitoring opiera się na następujących zasadach:

- zasada wiarygodności – informacja musi być wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych. Niedokładne dane w systemie monitorowania oznaczają powstanie ryzyka podjęcia niewłaściwych działań korygujących,
- zasada aktualności – informacje powinny być gromadzone, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwi podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii,
- zasada obiektywności – monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny nie zakłóconej subiektywnością wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów,
- zasada koncentracji na punktach strategicznych – monitorowanie powinno skupiać się przede wszystkim na tych obszarach życia społeczno-gospodarczego, w których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia największych odchyleń, mogących wywoływać zahamowania w realizacji założeń strategii lub ich zatrzymanie,
- zasada realizmu – monitorowanie musi być zgodne z realiami realizowanych zadań;
- zasada koordynacji informacji – monitorowanie musi być prowadzone w taki sposób, aby było skoordynowane z tokiem prowadzonych prac i jednocześnie nie wpływało na ich zahamowanie oraz nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań; informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich zainteresowanych, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji mających znaczenie strategiczne,
- zasada elastyczności – proces monitorowania musi być bardzo elastyczny i zapewniający szybkie reagowanie na zachodzące zmiany.

4.12 OCENA EFEKTU KOŃCOWEGO (EWALUACJA)

Ewaluacja to systematyczna i obiektywna ocena trwającego lub zakończonego projektu, programu lub polityki – ich zaplanowania, wdrożenia i rezultatów. Celem ewaluacji jest określenie adekwatności i stopnia osiągnięcia celów, efektywności, skuteczności, wpływu i trwałości. Ewaluacja powinna dostarczać wiarygodnych i przydatnych informacji pozwalając na wykorzystanie zdobytych w ten sposób wniosków w procesie podejmowania decyzji. Ewaluacja pozwala oceniać efekt końcowy jak również umożliwia wyjaśnienie przyczyny zaistniałej sytuacji.

Aby ewaluacja była odpowiednio przeprowadzona należy określić jej:

- cel,
- odbiorców,
- zakres,
- metody,
- harmonogram ,
- kosztorys.

W ostatnim etapie oceny strategii jest określenie rekomendacji na przyszłość.

4.13 PROMOCJA

Strategia oraz raport ewaluacyjny powinien być starannie opracowany graficznie i bezwzględnie umieszczony na stronach internetowych jednostki, a także na stronach instytucji, które brały udział w opracowywaniu tych dokumentów. Warto również wydrukować przynajmniej kilka egzemplarzy strategii i udostępnić ich w urzędzie gminy lub w ośrodku pomocy społecznej tak, aby mogły zapoznać się z treścią osoby, które nie mają dostępu do internetu.

CZĘŚĆ DRUGA

5. GMINNE STRATEGIE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Na terenie województwa świętokrzyskiego znajduje się 102 gminy, w tym: 5 miejskich, 26 miejsko-wiejskich i 71 wiejskich. Na potrzeby raportu dane przekazane w ankiecie z Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach (miasto na prawach powiatu) realizującego zarówno zadania gminy oraz powiatu, przyporządkowane zostały do części dot. samorządów gminnych.

Pierwszym pytaniem zadany respondentom było pytanie: czy posiadają aktualną Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych? Z uzyskanych odpowiedzi wynika, iż 99 gmin posiada aktualną strategię, natomiast 3 gminy: Ćmielów, Radoszyce i Sobków nie posiadają takiego dokumentu (gmina Pacanów nie nadesłała ankiety zwrotnej). Informują jednak, iż trwają prace nad przygotowaniem nowej strategii.

Bardzo często w procesie tworzenia strategii na etapie formułowania celów szczegółowych powoływane są zespoły specjalistów przygotowujące najpierw cele operacyjne, następnie metody ich realizacji, a następnie wyznaczające osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań. Ankietowani zostali zapytani: czy do opracowania strategii powołany został zespół zadaniowy?

Większość, bo 75 gmin z regionu świętokrzyskiego odpowiedziało, iż był powołany zespół zadaniowy, natomiast w 27 przypadkach strategia tworzona była bez zespołu eksperckiego. Najczęściej w skład zespołu wchodziły przedstawiciele następujących instytucji - pracownicy:

- Urzędu Gminy/Urzędu Miasta i Gminy,
- Radni,
- Sołtysi,
- Pracownicy Powiatowych Urzędów Pracy,
- Pracownicy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie,
- Przedstawiciele Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Ośrodków Pomocy Społecznej/ Miejsko-Gminnych Ośrodków Pomocy
- Służb policji,

- Przedstawiciele organizacji pozarządowych,
- Przedstawiciele oświaty,
- Przedstawiciele ochrony zdrowia.

Kolejnym pytaniem, które zostało skierowane do ankietowanych osób było pytanie: czy w aktualnie obowiązujących strategiach uwzględnione zostały podstawowe elementy wynikające z metodologii opracowywania strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych?

Spośród wszystkich ankietowanych gmin, 97 wskazało, iż aktualna Strategia posiada cel ogólny oraz diagnozę. Cele szczegółowe również wskazało 97 gmin. Elementem, który najrzadziej pojawiał się w obowiązujących dokumentach był preliminarz – tylko 56 gmin wskazało na jego obecność w Strategiach.

Rozkład odpowiedzi prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba gmin w województwie świętokrzyskim posiadających w strategiach poszczególne elementy

L.p.	Elementy strategii	Liczba gmin/102
1	Cel ogólny	97
2	Diagnoza	97
3	Cele szczegółowe	96
4	Metody realizacji celów szczegółowych	91
5	Monitoring	88
6	Określenie zasobów	86
7	Wykreowanie liderów	86
8	Identyfikacja barier	84
9	Sposoby ograniczania barier	80
10	Ewaluacje	79
11	Harmonogram	72
12	Preliminarz	56

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Nieodzownym punktem wyjścia dla dokonania każdej zmiany jest diagnoza. Diagnozy należy dokonać dwukrotnie. Po raz pierwszy – szukając uzasadnienia ideowego dla

dokonywanej czy zamierzonej zmiany. Po raz drugi – kiedy formułuje się cele strategii, szczególnie cele szczegółowe. Według otrzymanych odpowiedzi, największa liczba gmin posiada charakterystykę systemu pomocy społecznej wraz z liczbą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – 98 ośrodków. Nieco mniej, bo 97 gmin w diagnozie uwzględniło strukturę demograficzną społeczności lokalnej. Najrzadziej analizowana była charakterystyka zasobów transportowych i komunikacyjnych (54 wskazania) oraz charakterystyka grup społecznie wrażliwych (79 wskazań). Szczegółowe informacje prezentuje tabela nr 2.

Tabela 3. Liczba gmin w województwie świętokrzyskim posiadających w strategiach poszczególne elementy diagnozy.

L.p.	Elementy diagnozy strategii	Liczba gmin/102
1	Charakterystyka systemu pomocy społecznej wraz z liczbą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	98
2	Struktura demograficzna społeczności lokalnej	97
3	Sytuacja i tendencje na lokalnym rynku pracy	96
4	Stan i możliwości pomocy społecznej	95
5	Sytuacja i tendencje gospodarcze w gminie	92
6	Opis stanu opieki zdrowotnej	91
7	Sytuacja edukacyjna	90
8	Sytuacja mieszkaniowa i infrastruktura	89
9	Charakterystyka życia kulturalnego	83
10	Stan bezpieczeństwa	82
11	Charakterystyka grup społecznie wrażliwych	79
12	Zasoby transportowe i komunikacyjne	54

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Według 70 ankietowanych ośrodków pomocy społecznej na podstawie diagnozy opracowana została prognoza przyszłych potrzeb oraz mogących wystąpić problemów społecznych na terenie gminy.

Podczas opracowywania strategii proponowane rozwiązania problemów społecznych, wybór celów ogólnych i szczegółowych oraz dobór metod realizacji tych celów warto poddać konsultacjom społecznym. Ostatecznym celem konsultacji społecznych jest nawiązanie dialogu pomiędzy mieszkańcami a władzami samorządowymi, które proponują pewne rozwiązania, a także podjęcie takich decyzji, które nie będą antagonizowały społeczności. Dobór metod lub metody zależy m.in. od grupy z którą chcemy skonsultować strategię rozwiązywania problemów społecznych. Na terenie województwa świętokrzyskiego, samorządy gminne w celach konsultacji organizowały warsztaty i konferencje było to 39 gmin oraz publiczne spotkania z mieszkańcami - 25 gmin. Najczęściej stosowano metodę sondażu deliberowanego, jedynie 2 gminy (Szydłów oraz Piekoszów) oraz jakościowe metody badania opinii – w 8 gminach.

Tabela 4. Liczba gmin które zastosowały poszczególne metody konsultacji.

L.p.	Zastosowane metody konsultacji	Liczba gmin/102
1	Prace zespołowe: warsztaty i konferencje	39
2	Publiczne spotkania z mieszkańcami	25
3	Wysłuchanie publiczne	22
4	Zamieszczenie na stronie internetowej	21
5	Publiczne wezwanie do zgłaszania opinii	15
6	Konsultacje eksperckie	15
7	Ilościowe badania reprezentatywne	11
8	Jakościowe metody badania opinii	8
9	Sondaż deliberowany	2

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie tych problemów społecznych, które są dominujące i wynikają z diagnozy strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, największym problemem społecznym samorządów gminnych jest niepełnosprawność (30,54), uzależnienia (25,23) oraz ubóstwo (24,30).

Tabela 5. Natężenie problemów społecznych w regionie świętokrzyskim wynikających z diagnozy według liczby gmin.

L.p.	Problemy społeczne wynikające z diagnozy według skali natężenia	Liczba gmin/102
1	Niepełnosprawność	30,54
2	Uzależnienia	25,23
3	Ubóstwo	24,3
4	Rodziny niewydolne wychowawczo	21,67
5	Seniorzy/osoby starsze	19,5
6	Wykluczenie społeczne	18,75
7	Uzależnienie rodzin od pomocy społecznej	18
8	Bezrobocie	17,26
9	Problemy demograficzne	12
10	Degradacja wartości rodziny/ rozpad więzi społecznych	10
11	Infrastruktura socjalna/ wzmocnienie kadry OPS	9
12	Przemoc w rodzinie	9
13	Ochrona zdrowia/ chorzy psychicznie	9
14	Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego /NGO	6
15	Pieczą zastępczą	3
16	Bezdomność	0
17	Problemy mieszkaniowe usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych	0
18	Osoby opuszczające zakłady karne	0
19	Przestępczość	0
20	Integracja uchodźców ze środowiskiem	0

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Ankietowani zostali poproszeni o wskazanie którym kryteriom odpowiadają określone w strategiach cele szczegółowe. Prym wiodło **kryterium priorytetów lokalnych** na które wskazało 78 gmin. W drugiej kolejności wymienione zostało **kryterium podmiotowe**, które otrzymało 62 wskazania. Najczęściej cele szczegółowe nie odpowiadały kryteriom polityk szczegółowych (30 wskazania na nie) oraz kryterium horyzontu czasowego (26 wskazania na nie).

Tabela 6. Kryteria celów szczegółowych według liczby gmin

L.p.	Kryteria celów szczegółowych	Liczba gmin/102	
		Tak	Nie
1	Kryterium polityk szczegółowych	45	30
2	Kryterium podmiotowe	62	11
3	Kryterium priorytetów lokalnych	78	2
4	Kryterium horyzontu czasowego (okres realizacji)	44	26

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Niezwykle istotne są narzędzia aktywnej integracji wykorzystywane w samorządach do działań mających na celu realizację strategii. Najczęściej wymieniane narzędzia to:

- praca socjalna,
- kontrakty socjalne,
- szkolenia, kursy zawodowe,
- prace publiczne i interwencyjne,
- programy zdrowotne,
- rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społecznych
- programy specjalistyczne dla dzieci i młodzieży,
- działania edukacyjno-korekcyjne,
- prace społecznie-użyteczne,
- szkolenia dla osób bezrobotnych,
- współpraca z CIS,
- prowadzenie świetlic środowiskowych,
- spotkania okolicznościowe i integracyjne,
- aktywizacja zawodowa,
- współudział w realizowanych programach EFS,

- pomoc psychologiczno-pedagogiczna,
- pomoc finansowa,
- doradztwo zawodowe,
- wsparcie psychologiczne,
- wsparcie finansowe osób najuboższych.

Bariery występujące podczas tworzenia strategii mogą poważnie utrudniać oraz spowalniać proces realizacji celów. Respondenci wskazali, iż największym problemem są bariery finansowe, które uzyskały 90 wskazań. Następnie bariery organizacyjne (42 wskazania). W przypadku 18 ośrodków bariery prawne ograniczały prace nad dokumentem. Bariery etyczne stanowiły problem w przypadku jednego ośrodka.

Tabela 7. Rodzaje barier według liczby gmin

L.p.	Rodzaj bariery	Liczba gmin
1	Finansowe	90
2	Organizacyjne	42
3	Społeczne	26
4	Prawne	18
5	Etyczne, kulturowe	1

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Strategia winna stanowić narzędzie kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi w układzie zarówno lokalnym, jak i regionalnym. Tworzenie partnerstw na etapie realizacji poszczególnych kierunków interwencji strategii ma kluczowe znaczenie dla rozwoju gminy/powiatu, w tym również w związku z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych. Realizacja wyzwań rozwojowych wiąże się z podejmowaniem współpracy pomiędzy samorządami wszystkich szczebli, instytucjami państwowymi, partnerami społecznymi i prywatnymi.

Ośrodki Pomocy Społecznej zostały zapytane: czy aktualnie obowiązująca strategia uwzględnia w realizacji działań kwestię współpracy z partnerami społecznymi? Spośród uzyskanych odpowiedzi 77 ośrodków uwzględniła powyższą kwestię. Wśród najczęściej

wymienianych partnerów społecznych realizujących cele strategii w gminie wymieniano przedstawicieli:

- Ochrony zdrowia,
- Policji,
- Oświaty,
- Parafii,
- Organizacji pozarządowych,
- Lokalnych Grup Działania,
- Sołtysów,
- Powiatowego Urzędu Pracy,
- Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Gminnego Centrum Kultury,
- Ochotniczej Straży Pożarnej,
- Domów Pomocy Społecznej,
- Centrów Integracji Społecznej.

Zastanawiający jest fakt, iż respondenci wśród podmiotów realizujących cele strategii nie wskazali Warsztatów Terapii Zajęciowej natomiast w ankiecie wskazują, iż jednym z dominujących problemów społecznych przez gminy jest problem niepełnosprawności.

Sprawozdawczość z monitoringu może być dokonywana corocznie bądź w innych odstępach czasowych. Na terenie województwa świętokrzyskiego w przypadku 34 gmin monitoring dokonywany jest corocznie, raz na dwa lata w 18 gminach. Najwięcej, bo 45 ośrodków wskazało, iż strategia nie jest monitorowana regularnie.

Ocena zasobów pomocy społecznej jest dokumentem, który samorządy mogą wykorzystać do tworzenia bądź aktualizacji lokalnych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Ocena jest materiałem pogładowym mającym ułatwić podejmowanie decyzji związanych z planowaniem budżetu w kolejnym okresie. W przypadku 61 ośrodków ocena została wykorzystana do tworzenia bądź aktualizacji strategii, natomiast 33 gminy zadeklarowały, iż dokument nie został wykorzystany w opracowywaniu strategii.

Ankietowani zostali poproszeni o wskazanie: czy strategia uwzględnia w realizacji działań tematykę ekonomii społecznej? Ekonomia społeczna spełnia trzy najważniejsze przesłanki, mające istotne znaczenie w polityce społecznej. Po pierwsze „wkomponowuje się” w ideę budowania demokracji uczestniczącej poprzez nową wizję ładu społecznego oraz

integrację społeczności lokalnych, stanowi istotny element polityki wzrostu zatrudnienia poprzez wypełnianie przestrzeni lokalnej w sferze usług społecznych oraz umożliwienie zatrudnienia grup szczególnie zagrożonych na rynku. Ponadto ekonomia społeczna stanowi również istotny instrument procesu integracji społecznej, kreujący przewartościowanie ról zawodowych i społecznych. Respondenci wskazali w 56 gminach, iż uwzględniona została tematyka ekonomii społecznej, zaś 39 gmin udzieliło odpowiedzi negatywnej. Natomiast 8 gmin nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Podmioty pomocy i integracji społecznej to jednostki organizacyjne pomocy społecznej określone w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz jednostki zatrudnienia socjalnego, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej i inne podmioty prowadzące działalność w sferze pomocy i integracji społecznej (których głównym celem nie jest prowadzenie działalności gospodarczej). Ośrodki pomocy społecznej z terenu województwa świętokrzyskiego w 15 przypadkach wskazały, iż w ramach realizacji strategii powstały nowe podmioty pomocy i integracji społecznej.

Do pomiotów, które zaczęły funkcjonować na terenie województwa zaliczymy:

- świetlicę wielopokoleniową (gmina Busko-Zdrój),
- spółdzielnie socjalne (gminy: Busko-Zdrój, Połaniec, Secemin, Bieliny, Jędrzejów),
- CIS (gminy: Jędrzejów, Skarżysko-Kamienna),
- Punkt Konsultacyjny dla osób doświadczających przemocy w rodzinie (Bodzentyn),
- Rodzinny Dom Pomocy (Miedziana Góra),
- Centrum Wspierania Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych przy Agencji Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. (Ostrowiec Świętokrzyski),
- NGO (Dwikozy),
- Kluby seniora (gmina Bliżyn)
- Klub Integracji Społecznej (gminy: Starachowice, Bodzentyn).

Ostatnie dwa pytania, które zostały zadane respondentom, dotyczyły uwzględnienia w opracowywanych/aktualizowanych strategiach dwóch kluczowych dla województwa dokumentów, tj.:

- Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020,
- Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku.

W przypadku Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020, 44 ośrodki uwzględniły znajdujące się w niej zapisy. Większość, bo 58 nie skorzystała z dokumentu w trakcie opracowywania bądź aktualizowania lokalnych strategii.

Podobna tendencja zachowana była w przypadku Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku – 46 ośrodków skorzystało z zapisów dokumentu, 50 nie widziało takiej potrzeby. W przypadku 7 gmin z terenu województwa nie uzyskano żadnej odpowiedzi.

Tabela 8. Liczba gmin stosujących zapisy strategicznych dokumentów Samorządu Województwa Świętokrzyskiego przy opracowywaniu lokalnych strategii.

	Tak	Nie
Czy przy opracowywaniu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych uwzględnione zostały zapisy Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020?	43	58
Czy przy opracowywaniu/aktualizacji strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych uwzględnione zostały zapisy Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku?	45	50

Źródło: Opracowanie własne ROPS

6. POWIATOWE STRATEGIE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie z regionu świętokrzyskiego zadano pytanie: czy posiadają aktualną Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych? Wszystkie powiatowe centra pomocy rodzinie udzieliły pozytywnej odpowiedzi (13). Kolejne pytanie dotyczyło powołania zespołu zadaniowego do tworzenia/aktualizacji dokumentu. Respondenci odpowiedzieli, iż w 9 Centrach Pomocy Rodzinie powołano taki zespół, w 4 ośrodkach nie funkcjonował.

Wśród osób biorących udział w pracach zespołu wymieniano przedstawicieli:

- Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej,
- Policji,
- Powiatowego Urzędu Pracy,

- Oświaty,
- Prokuratury,
- Sądu Rodzinnego,
- Domów Pomocy Społecznej,
- Warsztatów Terapii Zajęciowej,
- Zakładu Doskonalenia Zawodowego,
- Organizacji pozarządowych,
- Starostwa Powiatowego,
- Ochrony zdrowia,
- Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych,
- Pedagogów szkolnych, Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Tabela 9. Liczba powiatów posiadających w strategiach poszczególne elementy.

L.p.	Elementy strategii	Liczba powiatów/13
1	Cel ogólny	13
2	Diagnoza	13
3	Cele szczegółowe	13
4	Określenie zasobów	13
5	Identyfikacja barier	13
6	Metody realizacji celów szczegółowych	12
7	Wykreowanie liderów	12
8	Sposoby ograniczania barier	12
9	Monitoring	12
10	Ewaluacje	10
11	Harmonogram	8
12	Preliminiarz	7

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Do respondentów skierowano pytanie: czy w strukturze Strategii uwzględniono podstawowe elementy wynikające z metodologii opracowywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych? W przypadku wszystkich powiatów uwzględniono w strukturze strategii cel ogólny, diagnozę, cele szczegółowe, określono zasoby powiatu oraz zidentyfikowano bariery. Najrzadziej uwzględnianym elementem w strategiach powiatowych był preliminiarz – tylko 7 powiatów zawarło go w przygotowywanym dokumencie. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku harmonogramu, gdzie tylko jeden powiat więcej uwzględnił ten element w Strategii.

Wszystkie powiatowe strategie zawierają:

- Strukturę demograficzną społeczności lokalnej,
- Sytuację i tendencje na rynku pracy,
- Sytuację edukacyjną,
- Charakterystykę systemu pomocy społecznej wraz z liczbą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- Stan i możliwości pomocy społecznej.

Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 10. Zastosowane elementy diagnozy strategii według liczby powiatów.

L.p.	Elementy diagnozy strategii	Liczba powiatów
1	Struktura demograficzna społeczności lokalnej	13
2	Sytuacja i tendencje na lokalnym rynku pracy	13
3	Sytuacja edukacyjna	13
4	Charakterystyka systemu pomocy społecznej wraz z liczbą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	13
5	Stan i możliwości pomocy społecznej	13
6	Charakterystyka grup społecznie wrażliwych	11
7	Sytuacja i tendencje gospodarcze w gminie	10
8	Opis stanu opieki zdrowotnej	9
9	Charakterystyka życia kulturalnego	9

10	Sytuacja mieszkaniowa i infrastruktura	8
11	Stan bezpieczeństwa	8
12	Zasoby transportowe i komunikacyjne	5

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Diagnoza społeczna powinna dać odpowiedź na pytania dotyczące jakości życia mieszkańców, ich problemów i niezaspokojonych potrzeb, przy jednoczesnym zawarciu w strategii prognozy przyszłych zdarzeń i zjawisk. Na podstawie diagnozy i prognoz można wyznaczyć pewien stan do którego mamy dążyć poprzez realizowanie strategii. W Województwie Świętokrzyskim wszystkie strategie powiatowe zawierają prognozę przyszłych potrzeb oraz mogących wystąpić problemów społecznych.

Niezwykle istotnym etapem tworzenia strategii jest proces konsultacji społecznych. Poproszono o wskazanie: czy obowiązująca na terenie powiatu strategia została poddana konsultacjom społecznym? W przypadku 11 powiatów konsultacje miały miejsce, natomiast w powiatach: opatowskim i ostrowieckim nie zapytano opinii publicznej o uwagi bądź wskazania na temat opracowywanego dokumentu.

Najczęściej stosowane metody konsultacji to konsultacje eksperckie (7 wskazań: powiat buski, jędrzejowski, kielecki, sandomierski, skarżyski, starachowicki oraz staszowski) oraz prace zespołowe- warsztaty i konferencje (5 wskazań: powiat buski, kazimierski, kielecki, sandomierski i staszowski). Żaden z powiatów nie przeprowadził sondażu deliberowanego.

Tabela 11. Zastosowane metody konsultacji według liczby powiatów.

L.p.	Zastosowane metody konsultacji	Liczba powiatów/13
1	Konsultacje eksperckie	7
2	Prace zespołowe: warsztaty i konferencje	5
3	Zamieszczenie na stronie internetowej	4
4	Publiczne wezwanie do zgłaszania opinii	3
5	Publiczne spotkania z mieszkańcami	1
6	Wysłuchanie publiczne	1
7	Jakościowe metody badania opinii	1

8	Ilościowe badania reprezentatywne	1
9	Sondaż deliberowany	0

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Problem społeczny to zjawisko niekorzystne dla danej społeczności, oceniane przez zbiorowość, której dotyczy, jako niepożądane, niebezpieczne i konieczne do wyeliminowania. Pracowników Centrów Pomocy Społecznej poproszono o wymienienie 3 najbardziej dominujących problemów społecznych na terenie powiatu. Według respondentów największy problem z perspektywy zadań realizowanych przez samorzady powiatowe stanowią: uzależnienie rodzin od pomocy społecznej, problemy demograficzne oraz problemy mieszkaniowe usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych. W dalszej kolejności wymieniano pieczę zastępczą, wykluczenie społeczne oraz ubóstwo. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 12. Skala natężenia problemów społecznych według liczby powiatów.

L.p.	Problemy społeczne wynikające z diagnozy według skali natężenia	Liczba powiatów
1	Problemy demograficzne	3
2	Problemy mieszkaniowe usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych	3
3	Uzależnienie rodzin od pomocy społecznej	3
4	Pieczą zastępczą	2,33
5	Ubóstwo	2,29
6	Wykluczenie społeczne	2,25
7	Niepełnosprawność	2
8	Przemoc w rodzinie	2
9	Ochrona zdrowia/ choroby psychiczne	2
10	Uzależnienia	2

11	Bezrobocie	1,2
12	Rodziny niewydolne wychowawczo	0
13	Infrastruktura socjalna/ wzmocnienie kadry PCPR	0
14	Degradacja wartości rodziny/ rozpad więzi społecznych	0
15	Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego /NGO	0
16	Bezdomność	0
17	Seniorzy	0
18	Osoby opuszczające zakłady karne	0
19	Przestępczość	0
20	Integracja uchodźców ze środowiskiem	0

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie: którym kryteriom odpowiadają określone w strategiach cele szczegółowe? Najczęściej cele szczegółowe odpowiadały kryterium polityk szczegółowych (w 11 powiatach) oraz kryterium podmiotowym (9 powiatów). Najrzadziej wskazywane było kryterium priorytetów lokalnych – w 4 powiatach.

Tabela 13. Kryteria celów szczegółowych według liczby powiatów.

L.p.	Kryteria celów szczegółowych	Liczba powiatów/13	
		Tak	Nie
1	Kryterium polityk szczegółowych	11	-
2	Kryterium podmiotowe	9	-
3	Kryterium priorytetów lokalnych	4	3
4	Kryterium horyzontu czasowego (okres realizacji)	5	2

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Aktywna integracja traktowana jako nowe narzędzie czy wręcz nowa forma pomocy społecznej wymusza na osobach udzielających wsparcia indywidualne podejście do każdej osoby, zerwanie z szablonowym myśleniem i działaniem oraz holistyczne postrzeganie sytuacji jednostki/grupy, która potrzebuje wsparcia.

W powiatach do działań mających na celu realizację strategii wykorzystywano najczęściej następujące narzędzia aktywnej integracji:

- szkolenia pracowników oraz kursy zawodowe,
- kontrakt socjalny,
- turnusy rehabilitacyjno-aktywizujące,
- poradnictwo specjalistyczne,
- program integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych,
- pracę socjalną,
- wsparcie psychologiczne,
- warsztaty integracyjno-szkoleniowe
- szkolenia pracowników jops,
- szkolenia rodzin zastępczych,
- pikniki edukacyjno-integracyjne,
- wyjazdy edukacyjno-integracyjne
- kampanie społeczne,
- programy przy udziale środków z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Ankietowani pracownicy zostali poproszeni o wskazanie z jakimi barierami najczęściej spotykają się w trakcie realizacji celów strategii. Podobnie jak w przypadku samorządów gminnych, największy problem stanowią bariery finansowe – w 13 powiatach. W drugiej kolejności wskazano na bariery organizacyjne (5 wskazań). Żaden z respondentów nie wymienił barier etycznych czy kulturowych.

Tabela 14. Rodzaje barier według liczby powiatów.

L.p.	Rodzaj bariery	Liczba powiatów
1	Finansowe	13
2	Organizacyjne	5
3	Społeczne	4
4	Prawne	1
5	Etyczne, kulturowe	0

Źródło: Opracowanie własne ROPS

W ramach badania ankietowego zapytano: czy obowiązująca strategia uwzględnia w realizacji działań kwestię współpracy z partnerami społecznymi? Wszystkie Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie odpowiedziały pozytywnie (13 wskazań).

Wśród partnerów społecznych realizujących cele strategii w powiecie wymieniono przedstawicieli:

- Samorządów gminnych,
- Ośrodków Pomocy Społecznej,
- Organizacji pozarządowych,
- Starostwa Powiatowego,
- Policji,
- Sądu,
- Powiatowego Urzędu Pracy
- Poradni psychologiczno-pedagogicznej,
- Powiatowej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych,
- rodzin zastępczych,
- oświaty,
- Centrów Integracji Społecznej,
- Ośrodka Interwencji Kryzysowej,
- Warsztatów Terapii Zajęciowej,
- Domów Pomocy Społecznej.

Jednym z elementów procesu planowania strategicznego jest monitoring strategii, który winien być realizowany poprzez badanie postępu realizacji i wdrażania strategii. W przypadku strategii powiatowych, 5 z nich jest monitorowanych corocznie, a 4 raz na dwa lata. Strategia nie jest monitorowana regularnie w przypadku 4 powiatów.

Do procesu monitoringu na poziomie powiatów możliwe jest wykorzystywanie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej. Wszyscy pracownicy Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie wskazali, iż narzędzie OZPS jest używane w procesie monitoringu.

Respondentów zapytano także: czy obowiązująca strategia uwzględnia w realizacji działań tematykę ekonomii społecznej? Poza powiatem koneckim, który udzielił odpowiedzi przeczącej, wszystkie pozostałe Centra Pomocy Rodzinie udzieliły odpowiedzi pozytywnej.

Podczas opracowywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z zapisów Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020 skorzystało

5 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, 8 powiatów nie uwzględniło w/w dokumentu w materiale. Spowodowane może być to faktem, iż część z obowiązujących strategii powiatowych tworzona była przed 2011 rokiem, wcześniej niż Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020.

W przypadku Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku ze znajdujących się w niej zapisów skorzystało 11 powiatów, w 2 przypadkach nie odnoszono się do jej treści.

Tabela 15. Liczba powiatów stosujących zapisy strategicznych dokumentów wojewódzkich przy opracowywaniu strategii powiatowych.

	Tak	Nie
Czy przy opracowywaniu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych uwzględnione zostały zapisy Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020?	5	8
Czy przy opracowywaniu/aktualizacji strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych uwzględnione zostały zapisy Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku?	11	2

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Wskazówki dla ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie dotyczące opracowania bądź aktualizacji strategii zgodnie z podstawą prawną art. 16b ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 (Dz.U poz. 182 z 2013 roku)⁹:

Przygotowanie do opracowania/aktualizacji strategii	Należy zweryfikować zapisy w gminie/powiecie dotyczące zarządzania i monitorowania strategią lub programami - obowiązujące dotąd lub zacząć opracowanie nowego dokumentu
<p>Gmina i powiat opracowują strategię rozwiązywania problemów społecznych, a samorząd województwa strategię w zakresie polityki społecznej.</p> <p>2. Strategia, o której mowa w ust. 1, zawiera w szczególności:</p> <p>1) diagnozę sytuacji społecznej;</p>	<p>Diagnoza prezentuje stan aktualny – liczbowy opisowy: demografii , sytuacji gospodarczej i zatrudnienia, edukacji, bezpieczeństwa, opieki zdrowotnej, w tym uzależnień, opieki nad dziećmi i osobami zależnymi, niepełnosprawnymi, kultury i pomocy społecznej. Ich przyczyny trudności, tendencje oraz słabe/mocne strony , infrastrukturę.</p> <p>1. Należy ustalić z Wójtem/Burmistrzem/ Radą sposób i tryb przygotowywania aktualizacji/opracowania dokumentu.</p> <p>2. Podczas opracowania strategii należy pozyskać dane od wszystkich instytucji gminnych, powiatowych wraz z ich potrzebami</p> <p>3. Zgodnie z ustaleniami prowadzić warsztaty partycypacyjne</p> <p>4. Można przeprowadzić badania ankietowe i ująć je w diagnozie. Z reguły „ DIAGNOZA” stanowi rozdział I strategii/programów. Zmian w diagnozie – aktualizacji diagnozy dokonujemy nie rzadziej niż co cztery lata, chyba, że zapis strategii stanowi inaczej.</p>
<p>2) prognozę zmian w zakresie objętym strategią;</p>	<p>Wykorzystać przygotowywaną Ocenę zasobów Pomocy Społecznej i dane w niej zawarte do prognozy zjawisk społecznych w gminie</p>

⁹ A. Tomulewicz, *Materiały dotyczące opracowania bądź aktualizacji strategii*, Podlaski Przegląd Społeczny, Nr 4(22)/grudzień 2014, s. 36

<p>3) określenie:</p> <p>a) celów strategicznych projektowanych zmian,</p> <p>b) kierunków niezbędnych działań,</p> <p>c) sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych,</p> <p>d) wskaźników realizacji działań.</p>	<p>Może zostać opracowany na podstawie diagnozy przez pracowników ops lub stworzony podczas warsztatów partycypacji. Prezentację stanowi załącznik d Cele kierunki oraz harmonogram-stanowią z reguły II rozdział strategii/ programów. Punkt c) sposób realizacji strategii – to rozdział dotyczący zarządzania – rozdział np. III dokumentu.</p>
<p>Konsultacje społeczne</p>	<p>Wynikają z zapisów ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie, ustawy o samorządzie gminnym. Mają charakter opiniotwórczy. Jeśli nie ma trybu opracowanego w gminie/powiecie(sprawdzić!) należy je przeprowadzić minimum przez 7 dni w formie upowszechnienia oraz zebrać uwagi. Sporządzić notatkę lub raport z konsultacji oraz dokonać uwzględnienia uwag, tam gdzie jest to niezbędne.</p>
<p>Art. 110 ust 4. Ośrodek pomocy społecznej koordynuje realizację strategii, o której mowa w art. 17 ust. 1 pkt 1.</p>	<p>Wynikają z zapisów ustawy np. o pomocy społecznej</p>
<p>Art. 110 ust 9. Kierownik ośrodka pomocy społecznej składa radzie gminy coroczne sprawozdanie z działalności ośrodka oraz przedstawia potrzeby w zakresie pomocy społecznej. 10. Rada gminy, biorąc pod uwagę potrzeby, o których mowa w ust. 9, opracowuje i kieruje do wdrożenia lokalne programy pomocy społecznej</p>	<p>Należy podjąć decyzję jak wykorzystamy zapisy ustawy do sprawozdawczości strategii/programów. Dokonać zapisów w części dotyczącej zarządzania, np. co rok podczas sprawozdania z działalności ops lub co 2-3 lata.</p>

ZAKOŃCZENIE

Samorządy lokalne działając w warunkach gospodarki rynkowej muszą posiadać zdolność do rozpoznawania zagrożeń, jak i pojawiających się szans. Szczęólnego znaczenia nabiera w takim wypadku zarządzanie strategiczne, polegające na opracowywaniu, wdrażaniu i kontroli realizacji planów strategicznych – umożliwia ono dostosowanie funkcjonowania jednostek terytorialnych do zmian zachodzących w otoczeniu. Na poziomie zarządzania lokalnego, w zakresie polityki społecznej, podstawową rolę wśród tego typu planów pełni strategia rozwiązywania problemów społecznych, która pozwala na racjonalizację lokalnej polityki społecznej. Strategia stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców w szczególności tych, którzy są zagrożeni marginalizacją i wykluczeniem społecznym w efekcie doprowadzając do integracji społecznej.

W momencie realizacji badania 99 Samorządów gminnych województwa świętokrzyskiego deklaroowało, iż posiadają uchwalone strategie rozwiązywania problemów społecznych – tylko 3 gminy (Ćmielów, Radoszyce, Sobków) nie posiadają aktualnej strategii, jednakże deklarują, iż trwają prace nad przygotowywaniem niniejszego dokumentu. Według stanu na miesiąc lipiec 2015 r. w gminach: Ćmielów, Radoszyce zakończone zostały prace związane z opracowaniem strategii rozwiązywania problemów społecznych. Wszystkie powiaty posiadają obowiązujące strategie. Badanie wykazało, iż w przypadku 47 strategii gminnych oraz 4 strategii powiatowych termin obowiązywania kończy się w roku 2015.

Zarówno gminy, jak i powiaty podczas opracowywania strategii korzystały z różnego typu metod konsultacji – wśród samorządów gminnych najpopularniejsze były publiczne spotkania z mieszkańcami, w przypadku powiatów – konsultacje eksperckie.

Właściwa diagnoza lokalnych problemów, środowiska społecznego pozwoliła na określenie natężenia problemów społecznych. Dokonana analiza wskazała, iż w gminach województwa świętokrzyskiego największy problem stanowią: niepełnosprawność i uzależnienia. W powiatach najpoważniejszym problemem społecznym jest:

- uzależnienie rodzin od pomocy społecznej,
- problemy demograficzne
- problemy mieszkaniowe usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Zarówno gminy i powiaty wskazały, iż największą barierą w realizacji celów strategii stanowiły środki finansowe.

Rok 2014 to ważny moment – to czas przyjęcia planów strategicznych otwierających finansowanie projektów, które mogą inicjować i przyspieszać działania na rzecz rozwoju społecznego w regionie. Strategie lokalne winny umożliwić w pełni wykorzystanie możliwości płynących z nowego okresu programowania, poprawiając jakość prowadzenia polityk społecznych i aktywnie włączając środowiska lokalne w tworzenie strategicznych podstaw kreowania rozwoju gospodarczego i społecznego regionu.

Nowy okres programowania do 2020 roku będzie dla samorządów bardzo istotny, gdyż większa niż dotychczas część środków przewidywanych na politykę społeczną będzie w dyspozycji władz regionalnych i lokalnych. „Presja” nowych uwarunkowań może okazać się korzystna, gdyż wymusza na twórcach strategii m.in.:

- wybór priorytetów – określenie „obszarów strategicznej interwencji”,
- integrujące spojrzenie na różne sfery rozwoju.

Inwestowanie środków unijnych w samorządową politykę społeczną będzie zależało od samorządów.

Barbara Jakacka -Green
Dyrektor
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej

SPIS TABEL

1. Metody realizacji celów.....	17
2. Liczba gmin posiadających w strategiach poszczególne elementy.....	25
3. Liczba gmin posiadających w strategiach poszczególne elementy diagnozy.....	26
4. Liczba gmin które zastosowały poszczególne metody konsultacji.....	27
5. Natężenie problemów społecznych wynikających z diagnozy według liczby gmin.....	28
6. Kryteria celów szczegółowych według liczby gmin.....	29
7. Rodzaje barier według liczby gmin.....	30
8. Liczba gmin stosujących zapisy strategicznych dokumentów wojewódzkich przy opracowywaniu lokalnych strategii.....	33
9. Liczba powiatów posiadających w strategiach poszczególne elementy.....	34
10. Zastosowane elementy diagnozy strategii według liczby powiatów.....	35
11. Zastosowane metody konsultacji według liczby powiatów.....	36
12. Skala natężenia problemów społecznych według liczby powiatów.....	37
13. Kryteria celów szczegółowych według liczby powiatów.....	38
14. Rodzaje barier według liczby powiatów.....	39
15. Liczba powiatów stosujących zapisy strategicznych dokumentów wojewódzkich przy opracowywaniu lokalnych strategii.....	41

SPIS RYSUNKÓW

1. Etapy opracowywania strategii.....	11
2. Kryteria określania celów szczegółowych.....	14
3. Bariery ograniczające realizację celów.....	15
4. Wymagane kwalifikacje Zespołów tworzących strategie.....	18